Perustuslakivaliokunta

Sosiaali- ja terveysministeriön lisälausunto hallituksen esityksistä HE 73-75/2023 vp ja sosiaaliturvan muutosten yhteisvaikutuksista

Lisälausunto koskee pyydetysti hallituksen esityksiin HE 73-75/2023 vp sisältyvien ehdotusten yhteisvaikutusten arviointia sosiaali- ja terveysministeriön muistion ”Vuoden 2024 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi” perusteella ja yhteisvaikutusten arviointia perustuslain 19 §:n 2 momentin kannalta.

Sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut vuodelle 2024 ehdotetuista sosiaaliturvan muutosten yhteisvaikutuksista muistion, jossa arvioidaan muutosten vaikutuksia kotitalouksien tulonmuodostukseen (https://stm.fi/-/sosiaaliturvamuutosten-yhteisvaikutusten-arviointi-on-valmistunut). Valtiovarainministeriö on julkaissut samassa yhteydessä muistion, jossa tarkastellaan muutosten vaikutuksia työllistymisen kannustimiin (https://vm.fi/documents/10623/180963988/2023-10-06+Ty%C3%B6llisyys+ja+tulonjako+(1).pdf).

Arvioinnissa verrataan nykylainsäädäntöä toteutettavaksi ehdotettuihin muutoksiin. Arvioinnissa on huomioitu ehdotetut muutokset tuloverotukseen, asumistukeen, työttömyysturvaan, lapsilisiin ja opintotukeen sekä sosiaaliturvan indeksikorotusten jäädytykset. Arvioidut sosiaaliturvan muutokset sisältyvät ansioturvan tason porrastamista lukuun ottamatta vuoden 2024 talousarvioon. Ansioturvan tason porrastus on otettu huomioon julkisen talouden suunnitelmassa.

Ehdotettujen muutosten taustalla on hallituksen tavoite vahvistaa julkista taloutta, purkaa työnteon kannustinloukkuja ja lisätä työllisyyttä. Muutosten arvioidaan vahvistavan työnteon kannustimia ja keskipitkän aikavälin rakenteellista työllisyyttä noin 60 000 – 65 000 työllisellä.

Tulonjakovaikutusten arviointi perustuu pääosin Tilastokeskuksen ylläpitämällä SISU-mikrosimulaatiomallilla tehtyihin laskelmiin. Arviointi on tehty sosiaali- ja terveysministeriön ja valtiovarainministeriön yhteistyönä. Muistiossa kuvaillaan sosiaaliturvamuutosten vaikutuksia tulonjakoon sekä erilaisiin kohderyhmiin. Vaikutukset eri kohderyhmiin on esitetty suhteellisina muutoksina kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin. Kohderyhmäkohtaiset arviot ovat staattisia, eli ne eivät sisällä arvioitujen työllisyysvaikutusten vaikutuksia kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin. Jos työllisyysvaikutukset otettaisiin huomioon, negatiiviset vaikutukset käytettävissä oleviin tuloihin olisivat arvioitua pienempiä.

Työttömyysturvan heikennykset sekä indeksijäädytykset pienentävät etuudensaajien tuloja. Tämä tulojen pieneneminen lisää yleisen asumistuen saantia, koska ensisijaiset etuudet otetaan tuloina huomioon asumistukea laskettaessa. Yleisen asumistuen muutokset puolestaan pienentävät yleistä asumistukea. Yhteisvaikutuksina on siis yleisen asumistuen saantia lisääviä sekä sitä vähentäviä tekijöitä. Jos kotitalouden tulot ja varat eivät riitä jokapäiväisiin välttämättömiin menoihin, kotitalous voi saada perustoimeentulotukea. Ensisijaisten etuuksien sekä yleisen asumistuen pieneneminen lisäävät

toimeentulotuen tarvetta, ja toimeentulotuen saanti lieventää muiden etuuksien heikennysten vaikutuksia kaikkein pienituloisimpiin kotitalouksiin.

Suhteellisen pienituloisuuden arvioidaan kasvavan koko väestössä noin 1,8 prosenttiyksikköä. Työikäisessä väestössä vaikutus on suurempi, koska eläkeikäisiin kohdistuvat vaikutukset ovat pienehköjä. Lapsiperheissä suhteellisen pienituloisuuden kasvu olisi noin 1,6 prosenttiyksikköä. Kasvu kohdistuisi etenkin yhden vanhemman talouksiin, joissa kasvu olisi noin 4 prosenttiyksikköä. Tämä johtuu etenkin siitä, että sosiaalietuuksien suhteellinen osuus on yhden vanhemman talouksissa selvästi suurempi kuin kahden vanhemman talouksissa, joissa toinen vanhemmista on useimmiten töissä, vaikka toinen jäisikin työttömäksi.

Etuudensaajaryhmien välisessä tarkastelussa suhteellisesti suurimpia häviäjäryhmiä ovat opiskelijat sekä ansioperusteista työttömyysturvaa saavat. Työttömyysturvaan kohdistuu useita muutoksia, joista euromääräisesti merkittävimmät ovat työssäoloehdon pidentäminen, ansioturvan tason porrastus, indeksijäädytys sekä lapsikorotusten poisto. Näistä vain lapsikorotusten poisto ja indeksijäädytys kohdistuvat perusturvan saajiin. Toimeentulotuki myös lieventää vaikutuksia erityisesti perusturvan saajilla. Voimakkaimmin muutokset kohdistuvat siis työttömien joukossa ansiopäivärahaa pitkäaikaisesti saaviin sekä heihin, jotka täyttäisivät nykyisen kuuden kuukauden työssäoloehdon, mutta eivät 12 kuukauden työssäoloehtoa. Yhden vanhemman talouksien ja yksinasuvien kohdalla vaikutukset ovat kahden aikuisen perheitä voimakkaampia, koska kahden aikuisen talouksissa useimmiten ainakin toinen aikuinen saa useimmiten myös työtuloja.

Arvioinnissa käytetyssä menetelmässä on rajoitteita, jotka tulee ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa. Arviointi perustuu yhden vuoden poikkileikkaustarkasteluun. Etuudensaajat eivät kuitenkaan ole staattinen joukko, vaan useimmilla etuudensaajilla työttömyys, sairaus tai esimerkiksi opiskelu ovat väliaikaisia, usein lyhytaikaisia, elämäntilanteita. Tällöin esimerkiksi kotitaloudet, joissa käytettävissä olevat tulot pienenevät kymmenellä prosentilla yhtenä vuonna, ovat merkittäviltä osin eri kotitalouksia kuin ne kotitaloudet, joihin muutokset vaikuttavat seuraavana vuonna. Tulonjakoarviolla ei pysty myöskään ottamaan kantaa siihen, millaiset ovat tulonmuutosten hyvinvointivaikutukset, tai siihen, millaisia seurannaisvaikutuksia tulonmuutoksilla on.

Yhteisvaikutukset suhteessa perustuslain 19 § 2 momenttiin

Perustuslain 19 § 2 momentin mukaan lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Säännös edellyttää, että lainsäätäjä takaa jokaiselle perustoimeentuloturvaa tarvitsevalle subjektiivisen oikeuden lailla säädettävään julkisen vallan järjestämään turvaan, joka on yhteydessä säännöksessä mainittuihin sosiaalisiin riskitilanteisiin samoin kuin lailla kulloinkin annettaviin säännöksiin saamisedellytyksistä ja tarveharkinnasta ja menettelymuodoista (HE 309/1993 vp, s. 70, mm. PeVL 55/2016 vp, s. 3 ja PeVL 48/2006 vp, s. 2). Perustoimeentuloa turvaavien järjestelmien tulee olla sillä tavoin kattavia, ettei synny väliinputoajaryhmiä (HE 309/1993 vp, s. 70/II, PeVL 48/2006 vp, s. 2, PeVL 6/2009 vp, s. 8/I).

Perustuslain 19 § 2 momentin mukaisissa riskitilanteissa maksettavien ensisijaisten etuuksien määräytymisperusteisiin tai oikeuteen saada säännöksessä tarkoitettua ensisijaista etuutta ei esitetä henkilöryhmiin liittyviä muutoksia. Esityksen johdosta ei siten synny väliinputoajaryhmiä.

Työttömyysturvalain mukaisen omavastuuajan pidentämistä koskeva ehdotus ja ehdotus, joka koskee lomakorvauksen jaksottamista, siirtäisivät työttömyysetuusoikeuden alkamista nykytilaan verrattuna. Kumpikin ehdotus merkitsee PL 19 §:n 2 momentissa tarkoitetun työttömyysetuusoikeuden heikentämistä. Omavastuuajan pidentämistä esityksessä ehdotetulla tavalla on kuitenkin perustuslakivaliokunnan

aiemmassa käytännössä pidetty vähäisenä, ja lomakorvauksen jaksottamista koskeva ehdotus on myös aiemmin perustuslakivaliokunnan käytännössä katsottu vähäiseksi (PeVL 16/1996 vp). Jälkimmäisen ehdotuksen vaikutusta arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota myös siihen seikkaan, että lomakorvauksen jaksotuksen kattamana aikana toimeentulon voidaan katsoa tulevan turvatuksi työsuhteeseen liittyvällä tuloerällä eli lomakorvauksella.

Sosiaaliturvan muutosten suurimmat vaikutukset kohdistuvat arvion mukaan opiskelijoihin sekä työttömiin ansioturvan saajiin (ks. kuvio alla). Opiskelijoiden etuudet ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan ansio-osa eivät ole 19 § 2 momentissa tarkoitettua perustoimeentulon turvaa. Mikäli vaikutukset opiskelijoiden ja ansiosidonnaista työttömyysturvaa saavien etuuksiin poistettaisiin tarkastelusta, olisivat vaikutukset kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin huomattavasti muistiossa arvioitua pienemmät.

Vaikutukset perusturvan saajiinkin olisivat kuitenkin alla esitettyä suuremmat, mikäli arviossa ei otettaisi huomioon perustoimeentulotukea. Toimeentulotuen saajalla käytettävissä olevat tulot eivät muutu, koska ensisijaisten etuuksien pieneneminen korvautuu toimeentulotuen saannin kasvulla. Uusilla toimeentulotuen saajilla näin tapahtuu siltä osin kuin ensisijaisten etuuksien taso alittaa toimeentulotuen saantiin oikeuttavan määrän. SISU-mikrosimulaatiomallissa on kuitenkin epätarkkuutta juuri toimeentulotuen laskennassa, ja malli käytännössä yliarvioi toimeentulotuen saannin merkittävästi. Tämän vuoksi vaikutukset käytettävissä oleviin tuloihin etenkin perusturvan saajilla ovat todennäköisesti arvioitua suuremmat, ja toisaalta toimeentulotuen saannin lisääntyminen mallin tuottamaa laskennallista arviota pienempää.

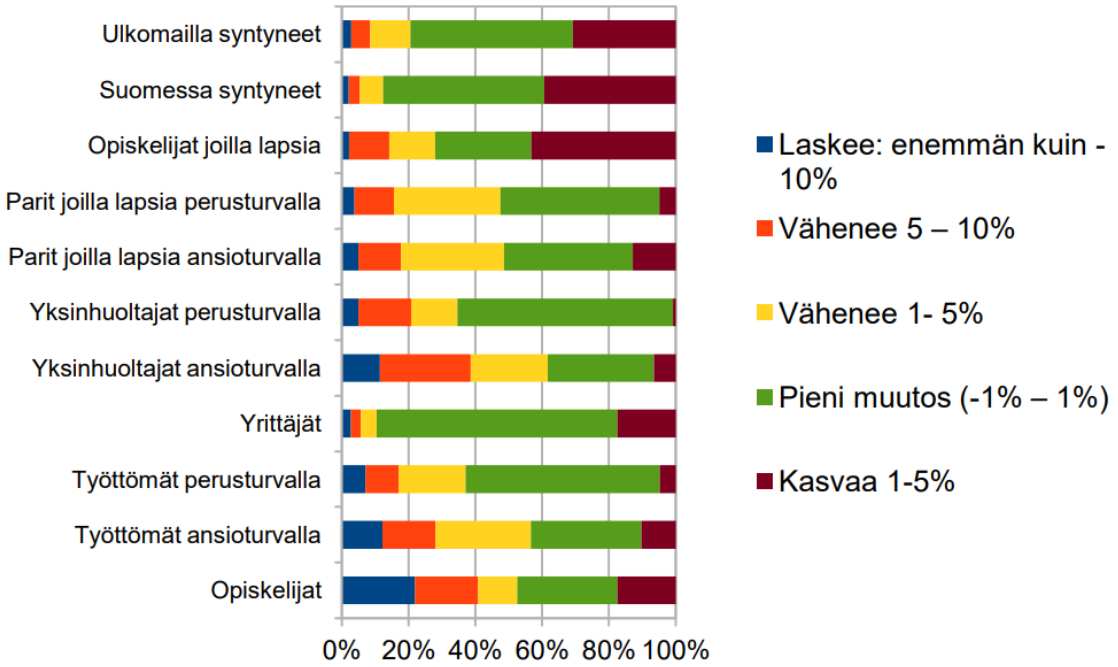

Kuvio 1: Vaikutuksia käytettävissä oleviin tuloihin eri kohderyhmissä

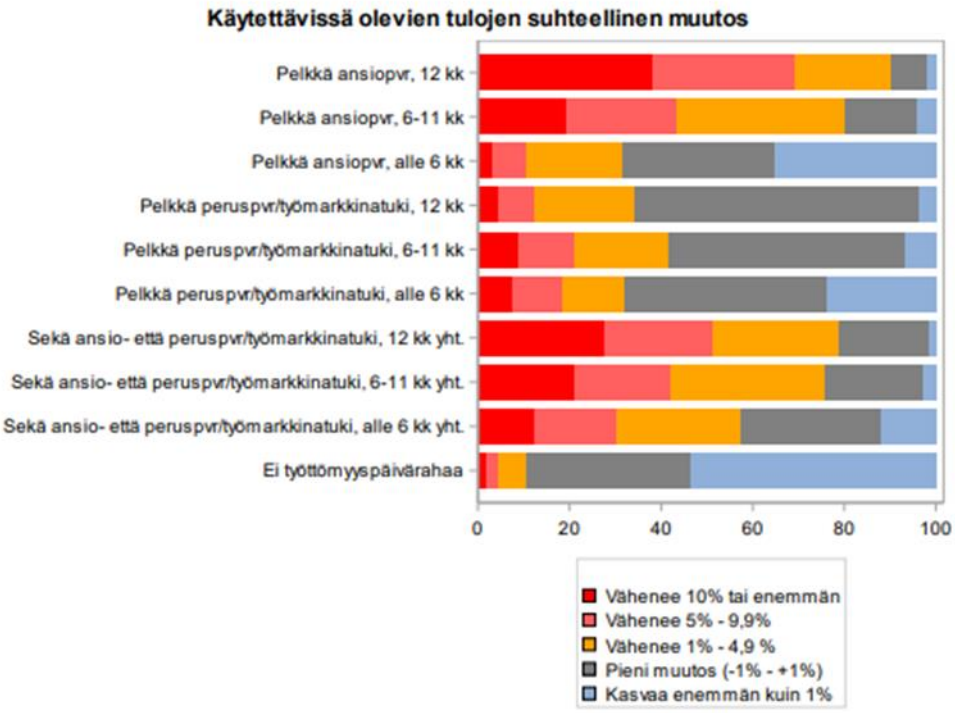

Kuvio 2: Vaikutuksia työttömyysturvan saajilla eri tilanteissa

Yhteisvaikutusmuistiossa arvioiduista muutoksista sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan seuraavat etuudet ja niiden muutokset ovat keskeisiä lisälausuntopyynnön mukaisessa perusoikeusvaikutusten arvioinnissa:

- Kansaneläke- ja kuluttajahintaindeksiin sidottujen etuuksien indeksitarkistusten jäädytykset (jäädytys ei koske toimeentulotukea, eläkkeitä, rintamalisiä, vammaisetuuksia, elatusapua ja elatustukea)
- Yleisen asumistuen korvausasteen alennus 80 prosentista 70 prosenttiin
- Helsingin siirto yleisen asumistuen kuntaryhmän 2 tasolle
- Omistusasumisen tuen poisto

Kansaneläke- ja kuluttajahintaindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien jäädytys ei koske kaikkia perustuslain 19 § 2 momentin riskitilanteita. Vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet on rajattu esityksen ulkopuolelle ja näiden määrää indeksitarkistetaan vuosittain voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

Lisäksi hallituksen esityksessä HE 73/2023 vp perustuslain 19 §:n 3 momentin kautta arvioitu työttömyysturvan lapsikorotusten poisto kohdistuu myös sellaisiin perusturvaetuuksien saajiin, joilla ei ole etuuksien lisäksi muita tuloja. Muut ehdotetut muutokset kohdistuvat pääasiallisesti joko opiskelijoihin tai henkilöihin/kotitalouksiin, joilla on perustoimeentulon turvaa korkeampi tulotaso esimerkiksi työtulojen tai ansiosidonnaisten etuuksien saannin vuoksi. Työssäoloehtoon ehdotettujen muutosten tosin arvioidaan lisäävän työmarkkinatuen saajamäärää noin 15 000 henkilöllä, mikä lisää työmarkkinatuen saajamäärää,

mutta ei muuta itse etuuden tasoa. Käytännössä pelkän 19 § 2 momentin piiriin kuuluvan etuuden varassa elävään ei siis kohdistu yllä mainittujen lisäksi muita muutoksia. Muistiossa arvioitujen muutosten vaikutukset eivät voi kumuloitua yksittäisille henkilöille siten, että työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden tai lapsen syntymän perusteella etuutta saavan ensisijaisesta etuudesta, yleisestä asumistuesta ja/tai työtuloista muodostuva toimeentulo muodostuisi pienemmäksi kuin perusturvan saajan toimeentulo indeksijäädytyksen ja yllä mainittujen yleisen asumistuen muutosten jälkeen.

Perustuslain 19 § 2 momentissa tarkoitetuissa riskitilanteissa maksettavien syyperusteisten etuuksien reaalisen tason aleneminen lisää tarvetta 19 § 1 momentin mukaiselle viimesijaiselle turvalle. Myös työttömyysturvan omavastuuajan pidentäminen ja etuuden maksamisen estyminen lomakorvauksen jaksotuksen ajalta voivat vaikuttaa viimesijaisen turvan tarpeeseen, samoin kuin PL 19 §:n 3 momentissa tarkoitetun lapsikorotuksen poistaminen. Muutokset heikentävät etuudensaajan mahdollisuuksia vastata asumiskustannuksista ensisijaisella etuudella, ja samoin ne heikentävät lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Muutokset eivät kuitenkaan muuta sitä, että perusturvaetuuksien taso on nettona suurempi kuin yksinasuvan perustoimeentulotuen perusosa. Toimeentulotuen saannin arvioidaan kasvavan muutosten seurauksena noin 25-30 prosenttia. Tarpeen kasvu on siis määrällisesti huomattava, mutta se johtuu valtaosin siitä, että toimeentulotuen tarve kasvaa tilanteissa, joissa kotitalous saa jo nykytilassa toimeentulotukea. Merkittävin tekijä tässä on asumismenojen korvaaminen toimeentulotuesta, mikä on yleistä etenkin yksinasuvilla perusturvan saajilla. Yksinhuoltajatalouksissa toimeentulotuen tarve voi syntyä jo nykytilassa myös siksi, että yhden henkilön perustasoiset etuudet eivät ole yhtä suuria kuin yksinhuoltajan ja hänen lapsiensa toimeentulotuen perusosat. Kummassakin näistä tapauksista toimeentulotuen tarve kasvaa euromääräisesti suhteessa nykytilaan, mutta muutokset eivät varsinaisesti luo ainakaan runsaassa määrin uudenlaisia tilanteita, joissa toimeentulotuelle syntyy pitkäkestoista tarvetta.

Perustuslain 19 § 2 momentin kannalta on sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan keskeistä siis sen kuvaaminen, millainen on indeksijäädytyksen sekä yleisen asumistuen korvausasteen pienennyksen vaikutus perusturvan saajaan, ja toisaalta se, millaista joukkoa tämä tilanne koskee. Koska eri perusturvaetuudet ovat saman suuruisia, alla oleva esimerkki kuvaa tällaista tilannetta riippumatta siitä, saako henkilö työmarkkinatukea vai esimerkiksi vähimmäissuuruista sairauspäivärahaa. Esimerkki kuvaa tilannetta yleisen asumistuen kuntaryhmässä 3. Pääkaupunkiseudulla vaikutukset yleiseen asumistukeen olisivat jonkin verran tässä esitettyä suuremmat. Esimerkkilaskelmassa on otettu huomioon indeksijäädytyksen vaikutus täysimääräisenä (10,2 %).

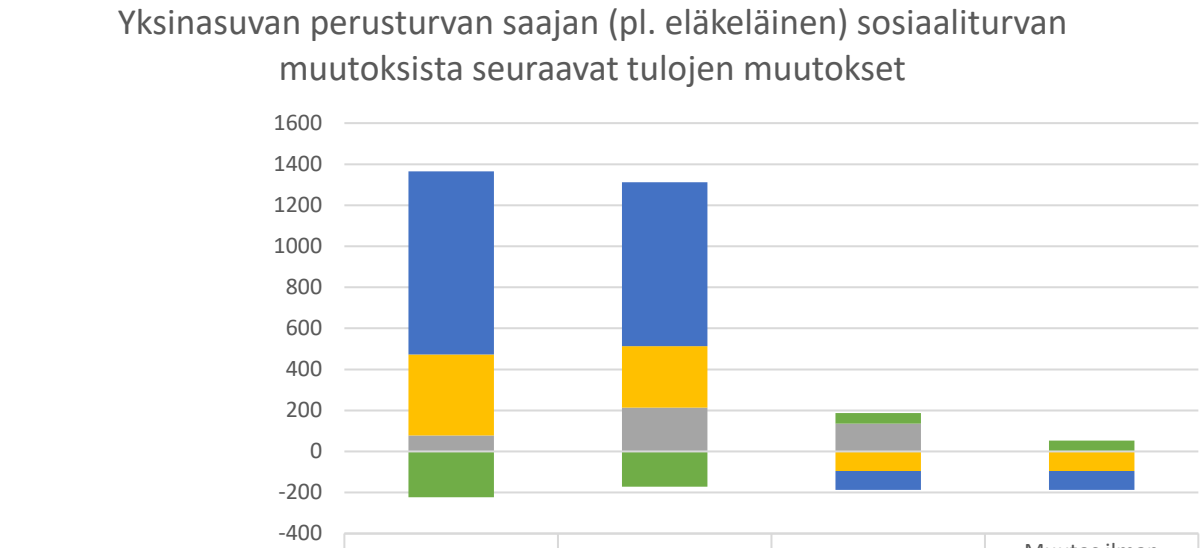

	Baseline	Reformi	Muutos	Muutos ilman toimeentulotukea
Verot ja veroluonteiset maksut	-223	-171	52	52
Perusturvaetuus	893	800	-93	-93
Yleinen asumistuki	394	299	-95	-95
Toimeentulotuki	78	213	135	0
Käytettävissä olevat tulot	1142	1142	0	-135

Indeksijäädytys pienentäisi esimerkissä perusturvaetuuden määrää noin 93 euroa verrattuna tilanteeseen, jossa etuuteen tehtäisiin normaalit indeksikorotukset. Yleisen asumistuen määrä pienenisi henkilöllä 95 euroa. Henkilö maksaisi myös kuukaudessa 52 euroa nykytilaa vähemmän veroja johtuen osin verotuksen muutoksista, osin verotettavan etuuden pienenemisestä[1].

Vaikutus käytettävissä oleviin tuloihin riippuu siitä, saako henkilö toimeentulotukea. Yksinasuva perusturvaetuuden saaja voi jo nykytilassa saada tulojensa puolesta laskennallisesti toimeentulotukea, erityisesti asumismenojensa korvaamiseen. Muutosten myötä perusturvaa toimeentulotuella täydentävän yksinasuvan toimeentulotuen saanti kasvaisi, mutta käytettävissä oleviin tuloihin ei tulisi muutosta[2]. Jos henkilö ei saisi toimeentulotukea, käytettävissä olevat tulot pienenisivät noin 135 euroa verrattuna nykylainsäädäntöön. Ao. kuviossa vaikutusta on tarkasteltu myös sen mukaan, mikä on vaikutus perusturvan saajaan, jolla on myös työtuloja. Kuten kuviosta havaitsee, voimakkaimmat vaikutukset kohdistuvat etuudensaajiin, joilla on myös jonkin verran työtuloja.

[1] Verotuksessa ja yleisessä asumistuessa arvio perustuu oletukseen, että henkilöllä ei olisi koko vuoden aikana muita tuloja.
[2] Toimeentulotukeen ei tehdä indeksijäädytystä.

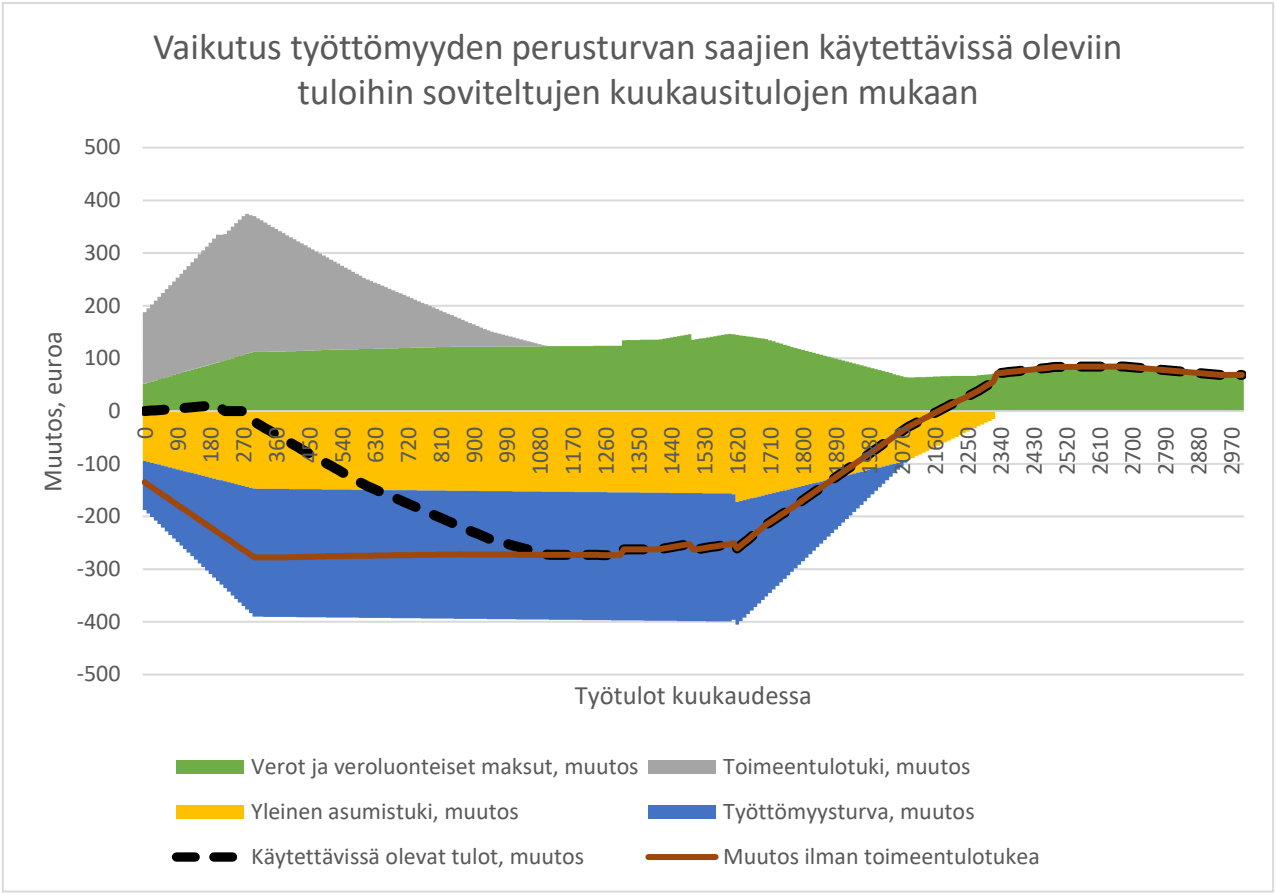

Esimerkiksi marraskuussa 2022 työmarkkinatuen saajista 63,2 prosenttia sai yleistä asumistukea, ja 36,9 prosenttia sai toimeentulotukea. Vähimmäismääräisillä sairaus- ja vanhempainpäivärahoilla sekä peruspäivärahalla osuudet olivat tätä pienempiä[3]. Toimeentulotuen saajien osuus jossain määrin kasvaa näistä lukemista. Ao. taulukko kuvaa karkeasti vuoden 2022 marraskuun tilanteen[4] pohjalta perusturvaetuuksien saajamääriä 16 vuotta täyttäneessä väestössä. Indeksijäädytykset ja yleisen asumistuen yhteisvaikutukset kohdistuisivat tässä joukossa karkeasti noin 130 000 etuudensaajaan. Tästä joukosta noin 43 000 on sellaisia, joilla etuuksien pieneneminen korvautuisi toimeentulotuella. Kun otetaan huomioon toimeentulotuen saajamäärän kasvu, luku on todennäköisesti yli 50 000. Perusturvaetuuden indeksijäädytyksen ja yleisen asumistuen muutosten yhteisvaikutuksen kohderyhmästä siis mittaluokkaa 50 000 – 60 000 olisi tällöin henkilöitä, joilla toimeentulotuki kompensoisi etuuksien pienenemisen ja mittaluokkaa 70 000 - 80 000 sellaisia, joilla näin ei tapahtuisi.

	Saajia	Joista asumistuen saajia	Joista toimeentulotuen saajia	Joista asumistuen saajia %	Joista toimeentulotuen saajia %

[3] Vähimmäismääräisen sairauspäivärahan saajista 53,7 prosenttia sai tuolloin yleistä asumistukea ja 26,5 prosenttia toimeentulotukea. Vastaavat luvut vanhempainpäivärahalle olivat 42,3 prosenttia ja 19,4 prosenttia. Eri etuudensaajien valikoituminen esimerkiksi perheellisyyden tai yrittäjyyden johdosta selittää sitä, miksi työmarkkinatuen saajien osalta osuudet ovat korkeampia.
[4] Perusturvan riittävyyden arviointiraportti, taulukko 3.4

Työmarkkinatuki	180000[5]	113760	39361	63,2	34,6
Peruspäiväraha	20000	10300	1617	51,5	15,7
Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha	9300	4994	1323	53,7	26,5
Vähimmäismääräinen vanhempainpäiväraha	5400	2284	443	42,3	19,4
Yhteensä	214700	131338	42745		

Yllä tehdyssä tarkastelussa ei ole otettu huomioon lapsikorotusten poiston vaikutusta eivätkä etuudensaajien lapset ole mukana lukumäärissä.

Sosiaaliturvaetuuksien muutosten vaikutusten seuranta

Hallituksen esityksessä HE 73/2023 vp työttömyysturvaan esitettyjen muutosten osalta esityksessä todetaan, että ehdotettujen soviteltuun työttömyysetuuteen, lapsikorotuksiin, työttömyyspäivärahaoikeuden syntymiseen ja päivärahan suuruuden määräytymiseen vaikuttavien muutosten vaikutuksia on tarpeellista seurata ja arvioida jälkikäteen. Edelleen esityksessä todetaan, että lapsikorotuksien poiston vaikutuksia lapsiperheiden asemaan ja lapsiköyhyyteen, sovittelun suojaosan poistamisen vaikutuksia osa-aikatyön tekemiseen, lisätyötuntien vastaanottamiseen ja lisätulojen hankkimiseen sekä siirtymiin osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön tulee tarkastella.

Muutosten vaikutuksia työttömyysetuuksien ja muiden sosiaaliturvaetuuksien käyttöön on mahdollista seurata työttömyyskassojen ja Kansaneläkelaitoksen tilastojen avulla. Lisäksi seurannassa voidaan hyödyntää tulotietojärjestelmän palkka- ja etuustietoja.

Hallituksen esityksessä todetaan kuitenkin, että muutosten vaikutusten arviointi pelkästään tilastoaineistojen avulla ei ole riittävää, vaan uudistusten jälkiarviointi edellyttää tutkimusta. Uudistuksen laajempaa jälkiarviointia varten tulisi varata riittävästi aikaa, jotta muutoksen vaikutuksia pystyttäisiin arvioimaan. Työssäoloehdon muutosten osalta muutoksen vaikutukset toteutuisivat täysimääräisesti vasta, kun valtaosalla työttömistä työttömyyspäivärahaoikeus olisi määräytynyt tuloperusteisen työssäoloehdon perusteella. Tähän menisi aikaa uudistuksen voimaantulosta, ja myöhemmin sovellettavaksi tulevien muutosten (erityisesti työssäoloehdon uudistamista koskevat ehdotukset) kohdalla soveltamisen alkamisesta, noin 2—3 vuotta.

Yleistä asumistukea koskevassa hallituksen esityksessä HE 74/2023 vp todetaan, että esityksessä ehdotetaan useita muutoksia, joilla on vaikutusta asumistuen tasoon ja tuen määräytymiseen. Muutosten vaikutuksia sekä valtakunnallisesti että alueellisesti on tarpeellista seurata ja arvioida jälkikäteen. Vaikutuksia perustoimeentulotarpeeseen ja erityisesti asumismenojen aiheuttamaan toimeentulotukitarpeeseen on syytä seurata. Samoin vaikutuksia lapsiperheisiin, lapsiperheiden asemaan ja lapsiköyhyyteen. Ansiotulovähennyksen poistamisen vaikutuksia osa-aikatyön tekemiseen, lisätyötuntien vastaanottamiseen ja lisätulojen hankkimiseen sekä siirtymiin osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön tulee tarkastella.

[5] Työttömyysturvaetuuksien saajamäärässä on otettu huomioon työssäoloehdon muutosten vaikutus saajamääriin.

Muutosten vaikutuksia asumistuen ja toimeentulotuen käyttöön on mahdollista seurata Kansaneläkelaitoksen tilastojen avulla.

Indeksitarkistusten tekemättä jättämistä koskevassa hallituksen esityksessä HE 75/2023 vp todetaan, että kansaneläke- ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien jäädyttämisen takarajaa (vaikutus etuuksien ja rahamäärien reaaliseen tasoon enintään 10,2 prosenttia) seurataan vuosittain lokakuussa vahvistettavan kansaneläkeindeksin pisteluvun avulla. Jos lain voimassaoloaikana kansaneläkeindeksi saavuttaa pisteluvun 2009, indeksitarkistusten jäädytys lakkaa.

Ehdotettujen muutosten jälkiseurannan ja –arvioinnin lisäksi perusturvan riittävyyttä arvioidaan kattavasti neljän vuoden välein perusturvan riittävyyden arviointiraportissa kansaneläkeindeksistä annetun lain 4 a §:n mukaisesti. Perusturvan riittävyyttä arvioitaessa otetaan huomioon henkilön tai kotitalouden saamat Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemat etuudet sekä toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukainen toimeentulotuki. Perusturvan riittävyyden arviointia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 108/2010 vp.) todetaan, että esityksen tavoitteena on saada säännöllisesti kokonaisarvio perusturvaetuuksia saavien kotitalouksien toimeentulon kehityksestä. Perusturvan riittävyyttä on arvioitava perustuslain 19 §:n 1 ja 2 momentin perusteella toimeentulotuen käytön näkökulmasta sekä toisaalta sen mukaan miten perusturva tekee mahdolliseksi osallistumisen yhteiskuntaan. Toisin sanoen riittävyyttä on tarkasteltava sekä absoluuttisen että suhteellisen köyhyyden näkökulmasta. Lisäksi esityksessä todetaan, että perusturvan riittävyyttä koskevia päätöksiä ei voida tehdä talouskehityksestä irrallaan. Perusturvan riittävyyttä käsitellään valtion talousarvio- ja kehysmenettelyprosessien eri vaiheissa. Talousarvio- ja kehysmenettelyprosessien yhteydessä tulee arvioitua myös julkisen talouden kestävyys sekä esimerkiksi erilaiset työvoiman tarjontaan ja työmarkkinoihin liittyvät kysymykset.

Seurantaa tapahtuu myös ihmisoikeussopimuksiin liittyvien määräaikaisraportointien muodossa. Suomi on sitoutunut sekä Yhdistyneiden kansankuntien (YK:n) että Euroopan neuvoston (EN) piirissä tehtyihin ihmisoikeussopimuksiin. Näistä sosiaaliturvan kannalta tärkeimpiä ovat EN:n Uudistettu sosiaalinen peruskirja sekä YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus. Ihmisoikeussopimusten toimeenpanon valvontamekanismit määritellään sopimuksissa. Käytännössä valvonta tapahtuu valtioiden toimittamien määräaikaisraporttien kautta. Määräaikaisraporteissa avataan sopimusten määräysten kansallista toimeenpanoa. Useimmiten sopimuksella on myös perustettu erillinen valvontaelin, joka antaa raportin perusteella asiantuntijalausuntoja ja suosituksia sopimuksen toimeenpanosta. TSS-sopimuksen täytäntöönpanoa valvoo TSS-komitea, joka antaa yleissopimuksen tulkinnasta yleissuosituksia. TSS-komitean loppupäätelmät Suomen seitsemänteen määräaikaisraporttiin on avattu hallituksen esityksissä HE 73-75/2023 vp. Loppupäätelmät koskevat seikkoja, jotka tulisi huomioida sosiaaliturvaa uudistettaessa.